

'Gaarne rechtzetten 38 en 48'

Een 16-jarige patiënte werd door de tandarts verwezen met het verzoek de tandkiemen van de elementen 38 en 48 recht te zetten. In het kader van een orthodontische behandeling door de tandarts waren in het verleden de vier tweede molaren verwijderd (afb. 1). Gehoopt werd – mogelijk niet op realistische gronden – dat door de kiemen van de verstandskiezen chirurgisch

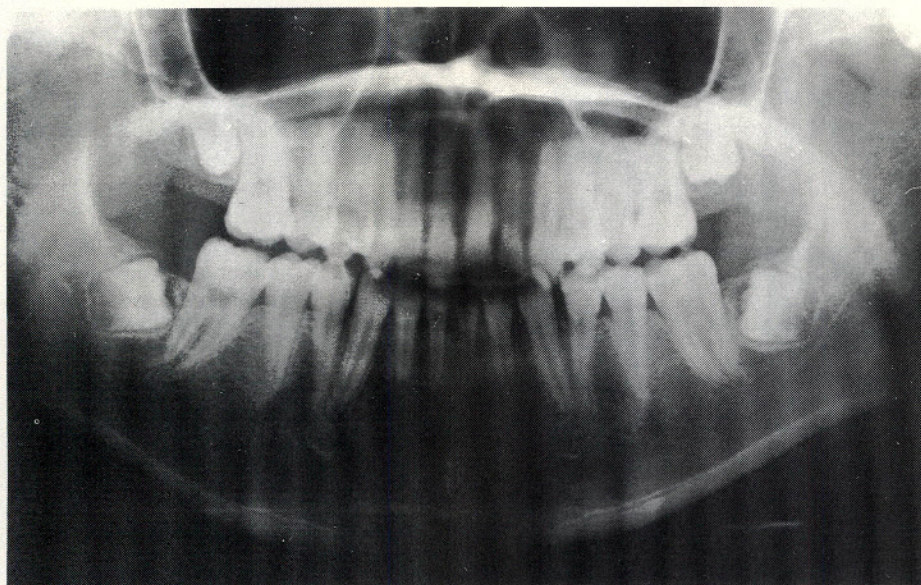
in een gunstiger positie te brengen, normale doorbraak van deze gebitselementen zou plaatsvinden.¹

Hoewel het technisch niet moeilijk is de follikel van de elementen 38 en 48 te bereiken, is het 'vat' krijgen op de gladde glazuurstructuur van de kroon niet eenvoudig. Bij verwijdering van nog niet afgevormde verstandskiezen is het zelfs vaak noodzake-

lijk de kroon te splitsen. Het in de juiste positie brengen en ook nog houden, is dan ook gemakkelijker gevraagd dan uitgevoerd.

Overwogen kan worden nog enige tijd de ontwikkeling van de wortels af te wachten en, indien de asrichting zich niet in gunstige zin heeft gewijzigd, de gebitselementen alsnog in de juiste stand te luxeren. Ook kan overwogen worden na verdere ontwikkeling van de gebitselementen met behulp van orthodontische apparatuur de gebitselementen in de rij te reguleren. Ten slotte bestaat de mogelijkheid van spontane goede doorbraak van de elementen 38 en 48. Aan het verzoek 'graag rechtzetten 38 en 48' zitten meer haken en ogen dan zo op het eerste gezicht gedacht zou worden. Aan de hand van een andere casus is dit ook eerder in deze rubriek al aan de orde geweest.²

D.B. Tuinzing, kaakchirurg

Afb. 1. Orthopantomogram toont de kiemen van de vier verstandskiezen.

Literatuur

¹RUIKEN HMHM, KUIJPERS-JAGTMAN AM. Extractie van tweede molaren als orthodontische therapie. Ned Tijdschr Tandheelkd 1992; 99: 169-71.

²TUINZING DB. Een lastig geval (I). 'Gaarne rechtzetten van 48'. Ned Tijdschr Tandheelkd 1989; 96: 14.

P.G.F.C.M. BATTISTUZZI, A.F. KÄYSER, H.M.A.M. KELTJENS, P.J.J.M. PLASMANS. De partiële prothese. Uitgangspunten bij de diagnostiek en de behandeling van het gemutileerde gebit. Tweede herziene druk, 294 pag., 174 afb. Bohn Stafleu van Loghum, Houten/Zaventem 1992. Prijs f 185,— ISBN 90 313 1439 0.

Deze tweede herziene druk van de uitgave die in 1985 is verschenen, gaf de auteurs de gelegenheid de inhoud bij te stellen naar de huidige inzichten en mogelijkheden. Een belangrijke ontwikkeling is dat de indicatie voor een partiële prothese naar een hogere leeftijdsgroep is verschoven. Verder de toepassing van adhesieve verankeringen alsmede de afsteuning van vervangingen op enossale implantaten. Door deze ontwikkelingen zijn meer mogelijkheden ontstaan binnen het indicatiegebied van de uitneembare prothetische voorzieningen, zoals de auteurs in hun voorwaarde stellen.

Het boek van deze bekende Nijmeegse groep is niet alleen voor studenten tandheelkunde en tandartsen algemeen-practici geschreven, maar is ook bedoeld voor tandtechnici en mondhygiënist. Hoewel de gevolgde uitgangspunten bij de indicatie en de behandeling in principe niet zijn gewijzigd, hebben de vier delen van het boek hier en daar een nuttige uitbreiding ondergaan. Zo is in deel III 'Standaardoplossingen voor specifieke situaties', een extra onderdeel opgenomen over 'Oplossingen voor verkorte tandbogen', een thema dat in Nijmegen sinds 1976 de aandacht heeft.

De inhoud van het boek is logisch, zake-lijk en klassiek opgebouwd. Na algemene informatie over het gemutileerde gebit en het behandelplan wordt het leeuwedeel gewijd aan een bespreking, en vooral illustratie, van de therapeutische mogelijkheden en uitvoeringsvormen, alsmede aan de standaardoplossingen voor specifieke situaties. Het werk wordt besloten met een hoofdstuk over controle en onderhoud.

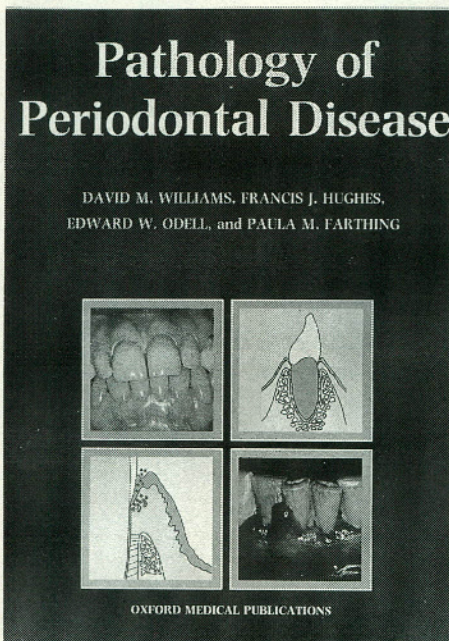
Het grootste belang bij deze uitgave heeft in eerste instantie de tandarts-algemeen-practicus. Immers, alle aspecten van de toepassing van de partiële prothese passeren de revu. Daarbij wordt de meeste aandacht besteed aan de gegoten frameprothese; het ontwerp, de verankeringstypen en ten slotte volgt een bespreking van de consequenties van dit type prothese. Ook de precisieverankeringen worden besproken, zij het niet volledig of uitputtend. In het voorwoord van de eerste druk beklemtonen de auteurs echter dat ze zich richten op de gemiddelde tandarts en de doorsnee praktijk en dat zij niet diep willen ingaan op behandelingen die erg kostbaar, technisch gecompliceerd dan wel onvoldoende getoetst zijn.

In werkelijkheid hebben zij die grens in deze druk wel wat verlegd, zodat de practicus die zich met de tandvervangkunst wil bezighouden, een goed uitgangsbied bereikt met voorlopig, voldoende informatie, al zijn op den duur specialistische boeken onontbeerlijk.

Het zal duidelijk zijn dat dit fraai gebonden boek met illustraties waarvan praktisch alle mondfotografen in kleur zijn uitgevoerd, sterk kan worden aanbevolen. Het hoort gewoon in iedere praktijk aanwezig te zijn.

C.A.W. Korenhof

D.W. WILLIAMS, F.J. HUGHES, E.W. ODELL, P.M. FARTHING. Pathology of periodontal disease. 147 pag. Oxford University Press, Oxford, New York, Tokyo 1992. Prijs f 120,— ISBN 0 19 261955 1.

In het voorwoord schrijven de auteurs dat de inzichten in parodontale afwijkingen zich de laatste twintig jaar enorm hebben verdiept, maar dat dit toegenomen inzicht nog niet voldoende is overgebracht naar de professie. Behalve tot de algemeen-practicus richten de auteurs zich nadrukkelijk tot de student.

Het boek is overzichtelijk van opzet. Er zijn hoofdstukken over de aard van parodontopathieën, de anatomie van het gezonde parodontium, de afweer van de gastheer tegen de microbiële plaque, weefselbeschadigingen en ziekteprogressie. En ten slotte is er een hoofdstuk over de behandeling van parodontale aandoeningen.

De tekst laat zich goed lezen en ieder hoofdstuk wordt afgesloten met een korte samenvatting. Bovendien hebben de au-

teurs ervoor gekozen te volstaan met een beperkt aantal literatuurverwijzingen. De schematische afbeeldingen en de klinische en röntgenologische foto's zijn van goede kwaliteit. Alles bijeen kan dit boek zonder enige reserve worden aanbevolen.

I. van der Waal, Amsterdam

G. KOCH, T. MODEER, S. POULSEN, P. RASMUSSEN. Pedodontics. A clinical approach. 376 pag. Copenhagen: Munksgaard, 1991. Prijs DKK 530. ISBN 87 16 06812 2.

In dit uitgebreide naslagwerk worden in 19 hoofdstukken (totaal 376 pagina's) veel doorgaans klinisch zeer relevante onderwerpen met betrekking tot de kindertandheelkunde aan de orde gesteld. Naast een theoretische benadering worden veel praktische aanwijzingen gegeven, zoals in een aantal schematisch opgestelde procedurebeschrijvingen aan het eind van de meeste hoofdstukken. De onderwerpen lopen uiteen van normale ontwikkelingsprocessen tot alle mogelijke verstoringen in de ontwikkeling, zowel in psychisch als in fysiek opzicht. Het boek gaat niet alleen in op al jarenlang bestaande inzichten en technieken, maar is duidelijk aangepast aan hedendaagse onderwerpen, zoals:

- De medisch gecompromiteerde (jeugdige) patiënt;
- Kaakgewrichtsproblemen bij kinderen;
- De huidige inzichten op het gebied van restauratietechnieken;
- Parodontologie bij kinderen.

Naast de vele positieve opmerkingen die er over het boek te maken zijn, vallen toch ook een aantal minder goede passages dan wel tekortkomingen op. Enkele daarvan worden hierna genoemd, zonder echt de pretentie te hebben daarmee een compleet overzicht te geven van alle zwakkere aspecten van het boek. De gebruikelijke kinderziekten, waar iedere tandarts die kinderen behandelt, mee kan worden geconfronteerd, worden bijvoorbeeld nergens genoemd, noch de besmettingsrisico's en de kansen op kruisbesmetting.

Hoewel de mogelijkheid van het diagnostiseren van oclusale cariës aan de hand van bite-wingopnamen wel wordt beschreven, lijkt het fenomeen van 'hidden cariës' voor de auteurs nog onbekend. Bovendien gaan zij van het standpunt uit, dat cariës die zich op de röntgenfoto heeft uitgebreid tot voorbij de glazuur-dentinegrens, zou moeten worden behandeld volgens de principes van remineralisatie. Ook het 'sealen van' carieuze fissuren zou geen problemen in de toekomst opleveren, omdat actieve cariësprocessen toch tot stil-

stand zouden komen. Alleen de dieper gelokaliseerde cariës zou een invasieve benadering vereisen. De gronden voor deze stellingnamen ontbreken echter en dienen dan ook vooralsnog in twijfel te worden getrokken.

De beschrijving van endodontische behandelingen in melkelementen roept enige vraagtekens op: enerzijds worden formocresol en glutaraaldehyde genoemd als goede devitalisatiepreparaten en wordt devitalisatie van de pulpa van melkelementen genoemd als één van de behandelmogelijkheden, anderzijds worden beide preparaten voor gebruik afgeraden vanwege de veronderstelde schadelijke invloed op het lichaam. Toch is de behandelprocedure met behulp van formocresol stapsgewijs uitgebreid beschreven. Hoewel het voorkomen van gebitstraumata ruimschoots aan de orde wordt gesteld en ook de curatieve behandeling ervan ruime aandacht krijgt, worden maatregelen ter preventie van dergelijke traumata slechts zijdelings genoemd.

Ten slotte valt in het hoofdstuk over ontwikkelingsstoornissen aan de dentitie op, dat de meest voorkomende afwijking, de hypomineralisatie, nauwelijks aan de orde wordt gesteld.

Afgezien van bovengenoemde kritische kanttekeningen ziet het boek er zeer verzorgd uit en is het alleszins de moeite van het lezen waard.

W. E. van Amerongen, Amsterdam

T.P. CROLL. Enamel microabrasion. 102 pag. Quintessence Publ. Co., Inc., Chicago, Berlin, London, São Paulo, Tokyo, Hong Kong. Prijs \$ 58.-. ISBN 0 86715 243 5.

Van de hand van de polygraaf Croll is een boek over micro-abrasie verschenen. In het voorwoord prijst Prof. R.W. Philips het boek aan en roemt hij de schrijver als 'one of those rare dentists who has used his practice as a research facility'. Enerzijds wekt hij dus hoge verwachtingen, maar anderzijds merkt hij op dat het meest lezenswaardige hoofdstuk de anderhalve pagina tellende 'Preface' is. In deze inleiding wordt uiteengezet wat de plaats is van de micro-abrasieve behandeling te midden van andere cosmetische technieken.

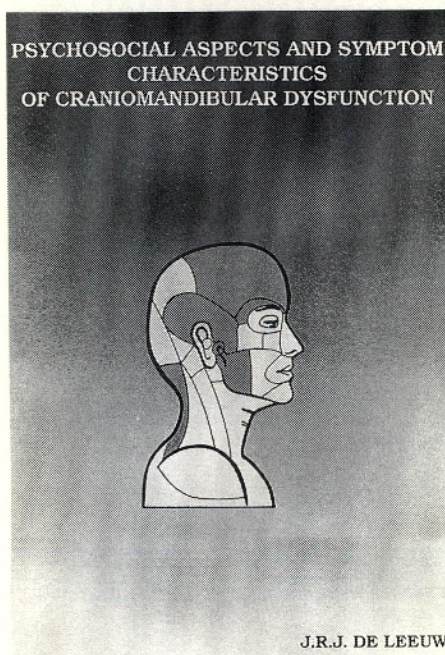
De auteur komt – wat pover – tot de slotsom dat oppervlakkige verkleuringen beter voorzichtig kunnen worden verwijderd dan gemaskeerd met finerrestauraties. Hij gaat dan ook uitsluitend in op een door hem ontwikkelde en gepatenteerde methode die is afgeleid van de 'primitieve' zoutzuurbehandeling. Echter, de vele kleurenafbeeldingen zijn van een uitzonderlijk hoog gehalte en ze wekken de indruk dat de lezer een platenatlas doorbladert. Dit feit

maakt het boek overigens zeer geschikt om patiënten voor te lichten. De auteur zelf zegt dat 'much can be learned and taught by studying the color photographs of other treated patients'.

De verwachting dat dit boek een overzichtswerk is, waarin diverse technieken naast elkaar worden gezet en objectief met elkaar vergeleken, is helaas niet ingelost. Hierdoor zal het boek niet het standaardwerk worden wat het had kunnen zijn. Ook al omdat het wetenschappelijke gehalte niet boven het niveau van een afstudeerscriptie uitstijgt.

A.W.J. van Pelt, Groningen

J.R.J. DE LEEUW. Psychosocial aspects and symptom characteristics of craniomandibular dysfunction. 179 pag. Academisch proefschrift. Rijksuniversiteit, Utrecht 1993.

Al langere tijd is bekend dat psychosociale factoren een rol spelen bij het ontstaan van pijn en disfunctie in het kauwstelsel (ook wel craniomandibulaire disfunctie of CMD genoemd). Om de klinische anamnese te structureren en te standaardiseren werd een zelfrapportage-vragenlijst ontwikkeld. Deze lijkt voor gebruik in de praktijk heel bruikbaar, omdat daarin alle anamnestiche factoren aan bod komen. Vervolgens werden deze en klinische gegevens gecorrleerd aan zeven uit de psychologie bekende vragenlijsten die drie dimensies van stress meten. Hierbij werd onder andere gevraagd naar belangrijke levensgebeurtenissen, chronische en alledaagse factoren die stress veroorzaken, aan stress gerelateerde emotionele reacties en een aantal relevante persoonlijkheidseigenschappen. Allereerst

werden de gegevens verzameld van patiënten die naar de afdeling Gnathologie in Utrecht waren verwezen. Deze werden vervolgens vergeleken met patiënten uit de regio Utrecht en Den Haag die weliswaar verschijnselen en symptomen van CMD hadden, maar niet om behandeling vroegen. Daarnaast was er nog een controlegroep van mensen zonder verschijnselen en symptomen van CMD.

Bij de statistische analyse bleek dat de zelfrapportage lijst vrijwel steeds de juiste gegevens leverde om patiënten correct te classificeren in één van de subgroepen van CMD (artrogene, myogene en combinatiegroep). De CMD-patiënten met voornamelijk artrogene of voornamelijk myogene klachten rapporteerden minder stress dan mensen met beide typen klachten (de combinatiegroep) maar ook minder stress dan mensen met verschijnselen en symptomen van CMD die niet om behandeling vroegen. Het om behandeling vragen was een factor die grotendeels bleek los te staan van de ernst van CMD. Veeleer speelden de veronderstelling dat het al dan niet ziek worden het gevolg was van externe factoren, het ervaren van minder controle over de eigen gezondheid en het hebben van een minder actieve probleem-oplossende levensstijl een rol. Met een spalktherapie bleken de kaakklachten meer te verminderen dan bij een controlegroep die geen behandeling onderging. De gewrichtsklachten en gerapporteerde parafuncties verminderden in de loop van de tijd met en zonder spalktherapie ongeveer even sterk.

Het proefschrift maakt een gedegen indruk. Methodisch is een punt van kritiek dat de psychologische variabelen niet 'ingedikt' zijn. Bij berekeningen van correlaties tussen de psychologische variabelen ontstaan altijd zeer hoge samenhangen. Dat pleit sterk voor 'indikking' of voor *multivariate* variantie-analyse.

A.S.H. Duinkerke, Elst

G. KOK. Gezondheidsvoorlichting. 88 pag. D. Coutinho, Muiderberg 1992. Prijs f 19,50. ISBN 90 6283 847 2.

Dit boekje maakt deel uit van een serie over voorlichtingskunde. De auteur richt zich voornamelijk op vragen zoals, hoe gedrag in doelgroepen kan worden veranderd en hoe effectief gezondheidsvoorlichting is. In hoofdstuk 1 wordt de vraag behandeld wat het probleem van de doelgroep precies is en om welk gedrag het werkelijk gaat. Daarna komen andere punten aan de orde, zoals: wat zijn de oorzaken van het, in de ogen van de voorlichter, verkeerde gedrag; hoe zou de interventie eruit kunnen zien en hoe kan men deze op grote schaal invoeren? Dit pleidooi is overigens ook van toepassing als het gaat om voorlichting aan de

individuele patiënt. Verder beschrijft de auteur in het kort het effect van gezondheidsvoorlichtingscampagnes. Hij doet dit op basis van een overzicht dat in 1988 al verscheen bij het Landelijk Centrum Dienstverlening G.V.O. in Utrecht. De schrijver wijst erop dat voorlichting geven en evaluatie-onderzoek onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Dit boekje heeft het karakter van een grote brochure en draagt weinig bij aan het verkrijgen van nieuwe kennis op het gebied van G.V.O. Voor weinig ingevoerd op dit terrein kan het mogelijk van nut blijken te zijn.

M.A.J. Eijkman, Wassenaar

H-P HOWALDT. Tumor-Dokumentation im Mund-Kiefer-Gesichtsbereich. Aufbau und Ergebnisse als Grundlage für ein überregionales Register. 212 pag. Carl Hanser Verlag, München, Wien, 1992. Prijs DM 78,-. ISBN 3 446 16423 5.

Het betreft hier een handeseditie van een in 1989 aan de Universiteit van Frankfurt verschenen dissertatie. Op zeer gedegen wijze worden de bewerkte gegevens van bijna 400 patiënten met een mondholte- of een oropharynxcarcinoom besproken. Veel aandacht wordt besteed aan documentatie en registratie. Voor de tandarts is het uiteraard te specialistisch, maar voor de in de oncologie werkzame klinici en onderzoekers bevat het boek veel lezenswaardige informatie.

I. van der Waal, Amsterdam

T. RAKOSI, I. JONAS, T.M. GRABER. Orthodontic diagnosis. Color atlas of dental medicine. Ed. K.H. Rateitschak en H.F. Wolf. 272 pag. Georg Thieme Verlag, Stuttgart-New York, 1993. Prijs DM 340,-. ISBN 3 13 782001 4.

Dit bijzonder fraai uitgevoerde boek met meer dan 1000 illustraties in kleur van voortreffelijke kwaliteit heeft tot onderwerp de orthodontische diagnose en de diagnostische procedures die in de orthodontie gebruikelijk zijn. Als zodanig biedt het boek geen informatie die ook niet elders te vinden is. Het geeft echter op zeer overzichtelijke wijze het gehele (complexe) proces van orthodontische diagnosestelling weer.

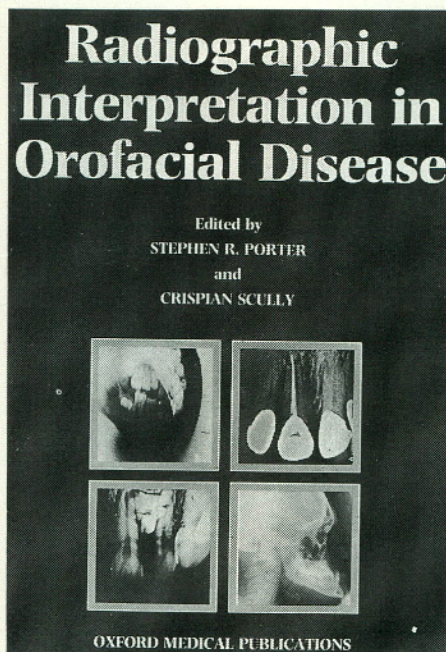
Klinisch onderzoek, functionele analyse, röntgenologisch onderzoek, gelaatsanalyse aan (de hand van) foto's, cephalometrisch onderzoek en modelonderzoek worden achtereenvolgens besproken, waarbij de illustraties een zeer instructieve rol vervullen. Een en ander wordt voorafgegaan door een deel over basisprincipes met betrekking tot craniofaciale groei, classificatie

van malocclusies en etiologie. Opvallend in dit geheel is dat de gebitsontwikkeling onbesproken blijft, terwijl kennis hiervan een onontbeerlijke schakel in de orthodontische diagnosestelling is.

Voor ieder die zich in de orthodontische diagnosestelling wil verdiepen, is dit boek een kwalitatief goed naslagwerk, waarin de genoemde onderwerpen zeer overzichtelijk behandeld worden. De uitzonderlijk fraaie illustraties maken het lezen tot een waar genot.

A.M. Kuijpers-Jagtman, Nijmegen

S.R. PORTER, C. SCULLY. Radiographic interpretation in orofacial disease. 109 pag., geïl. Oxford University Press, New York 1991. Prijs £ 1950. ISBN 0 19 261585 8.

Het voorliggende boek is primair gericht op tandheelkundige studenten ter voorbereiding op hun tentamens, maar is ook waardevol voor de afgestudeerde tandarts.

Het boek bestaat uit vijf min of meer gelijkwaardige delen, waarin aan de hand van allerlei verschillende soorten röntgenopnamen vragen worden gesteld over wat er op de foto te zien is en wat er verder moet gebeuren. De antwoorden op de gestelde vragen worden separaat vermeld. Zo wordt er een tandfoto afgebeeld met een odontoomachtige afwijking. Gevraagd wordt 1. de meest waarschijnlijke diagnose te geven; 2. aan te geven op welke plaatsen odontomen vooral voorkomen en 3. van welke systemische afwijkingen deze laesie deel kan uitmaken.

De gekozen foto's en vragen zijn over het algemeen redelijk representatief voor de doelgroep, de tandarts-algemeen-practi-

cus. Mede gelet op de reeds beschikbare, ook Nederlandstalige boeken op dit gebied, heb ik enige aarzeling dit op zichzelf goed uitgevoerde boek bij de lezer aan te bevelen.

I. van der Waal, Amsterdam

C.M. KREULEN. A study on assessing quality aspects of class II restorations: resin composite versus amalgam. 172 pag. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Dit proefschrift beschrijft een opzet voor klinisch onderzoek naar de duurzaamheid en de kwaliteit van kunstthars composietrestauraties in het postcaniene gebied. Naast het aangeven van een onderzoeksopzet, worden ook resultaten op korte termijn beschreven en die hebben betrekking op klasse II-caviteiten die geresatureerd werden met drie composietmaterialen volgens een directe en een indirecte techniek (waarbij amalgaamrestauraties als controlegroep dienden). Ook methoden (een directe beoordeling met spiegel, sonde en operatielamp en een indirecte beoordeling met behulp van foto's van afdrucken van de restauraties) om de oclusale randaansluiting te evalueren, worden met elkaar vergeleken. De indirecte methode blijkt betrouwbaarder te zijn. Dan wordt aandacht besteed aan de behandelresultaten van directe klasse II-composietrestauraties van 'standaardmetingen', kort na vervaardiging. De gemiddelde reële behandelings-tijd was ongeveer 42 minuten en deze constatering moet de auteur tot zijn eerste stelling hebben geïnspireerd: 'Adhesieve composietrestauraties vergen meer werktijd dan men denkt.' Opmerkelijk is dat tussen amalgaam- en composietrestauraties geen verschil werd gevonden in postoperatieve gevoeligheid, die – weliswaar van voorbijgaande aard – toch bij ongeveer een kwart van de elementen in enigerlei vorm werd geregistreerd.

Wat de oclusale randaansluiting betreft, wordt voorts vermeld dat composietrestauraties meer 'goede' randen vertonen dan amalgaamrestauraties (resp. 64,5% en 21,3%), waarbij nog wordt opgemerkt dat de tandarts de variabele was met de meeste invloed op de randaansluiting van composietrestauraties. Ook de cervicale randaansluiting van de composietrestauraties komt er – röntgenologisch beoordeeld – beter af dan die van de amalgaamrestauraties. In paragraaf 4.5 wordt – op basis van het adhesieve karakter van composietmaterialen – een lans gebroken voor de 'box-only'-preparatietechniek voor de behandeling van primaire carieuze laesies in proximale vlakken. De behandelzeiten zijn korter dan bij de conventionele klasse II-caviteitsvorm en de postoperatieve gevoelig-

heid lijkt minder te zijn. Tenslotte worden nog de behandelresultaten besproken van indirecte klasse II-composietinlays, eveneens kort na de vervaardiging. Ook nu weer wordt aandacht besteed aan de reële behandelings tijden (145% van de tijd voor de directe techniek), de postoperatieve gevoeligheid (bij 15% van de elementen), de oclusale randaansluiting vergeleken met die van amalgaamrestauraties (de percentages bedragen nu resp. 46,1 en 6,7) en de cervicale randaansluiting (nu komen de amalgaamrestauraties er beter af).

Wat bij het lezen van dit gedegen proefschrift in het bijzonder opvalt, is de methodische opzet van het onderzoek waardoor een helder en systematisch overzicht wordt verkregen. Karakteristiek voor de werkwijze van de auteur zijn in dit verband drie van de appendices waarmee het boek wordt afgesloten. Voor de stap-voor-stap ontleding van de drie klinische procedures zijn in deze even typerend als nuttig.

B.Z. Decnik, Heemstede

O.R.V. J.H. JONES, D.K. MASON. Oral manifestations of systemic disease. 2de druk. 854 pag., geïll. Baillière Tindall, London, Philadelphia, Toronto, Sydney, Tokyo 1990. Prijs \$ 69.00. ISBN 0 7020 1394 3.

De tweede editie van het boek 'Oral manifestations of systemic disease' bewijst eens te meer, dat het specialisme 'Orale Medicijnen' een volwaardige plaats inneemt binnen de hedendaagse geneeskunde. Dit fraai uitgevoerde naslagwerk, waaraan maar liefst 36 bekende auteurs hebben bijgedragen, telt 22 hoofdstukken waarin de klinische, (histo)pathologische en therapeutische aspecten van frequent en minder frequent voorkomende mondslijmvliesafwijkingen ten gevolge van systemische ziekten of afwijkingen worden uiteengezet.

Het boek bestaat uit vier delen. In de introductie worden de morfologie en de functie van het oro-faciale systeem belicht teneinde een beter begrip te krijgen van de veranderingen die in de mond- en keelholte kunnen optreden als gevolg van lokale en/of systemische invloeden. In het tweede en derde deel worden de orale manifestaties van respectievelijk algemene aandoeningen of ziekteprocessen (bijv. genetische afwijkingen en immuundeficiënties) en systemische ziekten (bijv. ziekten van endocrinologische of hematologische aard) besproken. In het vierde en laatste deel worden therapeutische mogelijkheden aangedragen om de diverse mondslijmvliesafwijkingen te behandelen.

De tekst is goed leesbaar en de in zwart-wit uitgevoerde afbeeldingen zijn in het algemeen van goede kwaliteit. De literatuurverwijzingen aan het einde van ieder

hoofdstuk zijn talrijk en verschaffen de geïnteresseerde lezer ruimschoots toegang tot de meer gespecialiseerde literatuur.

Het boek kan bij de diagnostiek en behandeling van afwijkingen van het mondslijmvlies ten gevolge van systemische ziekten of afwijkingen waardevolle informatie verschaffen aan de tandarts-algemeen-practicus, huisarts en kaakchirurg. Verder is het boek geschikt voor medische specialisten, die regelmatig met afwijkingen in het hoofd-halsgebied worden geconfronteerd, zoals de gastro-enteroloog, dermatoloog en KNO-arts.

E.A.J.M. Schulten, Amsterdam

F.E.R. DE MAAR. Een gebit zonder eind. Grepen uit 50 eeuwen geschiedenis van de mondhygiëne. 152 pag. Erasmus Publishing BV, Rotterdam 1993. Prijs f 59,50. ISBN 90 5235 049 3.

In iedere verhandeling over de geschiedenis van de tandheelkunde komt de mondhygiëne ter sprake, en meestal meteen aan het begin. Aandacht voor mondverzorging bestond al vóór het begin van de geschiedenis van de tandheelkunde. Reeds in de vroegste papyri uit het oude Egypte zijn aanwijzingen te vinden voor het onderhoud van gebit en tandvlees en door de eeuwen heen neemt de belangstelling voor en daarmee de kennis over de mondhygiëne toe. In de 18de eeuw heeft de periode van mondwaters en tandpoeders al plaats gemaakt voor meer kennis van zaken; in 1769 verscheen een gedegen studie over mondhygiëne van de Engelsman Thomas Berdmore en op het titelblad van de Nederlandse vertaling staat vermeld: 'Alles met Gevalten en Proeven opgehelderd'.

Voor het eerst is nu met 'Een gebit zonder eind' een begin gemaakt met het vastleggen van de geschiedenis van deze hele ontwikkeling. Het is zelfs meer dan een begin. De 'Grepen uit 50 eeuwen geschiedenis' zijn zo gekozen dat zij een complete historie zijn geworden. Aan de geschiedenis van de tandenstoker en van de tandenborstel zijn aparte hoofdstukken gewijd en uitvoerig wordt ook ingegaan op de vormgeving van de tandsteeninstrumenten, die een interessante ontwikkeling heeft doorgemaakt sinds de 16de eeuw.

Het door Prof. G. Dekker geschreven laatste hoofdstuk completeert de inhoud met de geschiedenis van de mondhygiënist in Nederland. En zo vinden wij op een van de eerste pagina's een afbeelding van een Egyptische arts die zich omstreeks 3000 v.Chr. met mondhygiëne bezighield en op een van de laatste pagina's een foto van de eerste in Nederland afgestudeerde mondhygiënist.

De tekst is gezet in een betrekkelijk smalle zetspiegel waardoor een brede marge ontstaat die een ruime speling toelaat voor het plaatsen van talrijke afbeeldingen van zeer verschillend formaat. De reproducties, vele in kleur, vormen op zichzelf al een belangwekkende documentatie van de mondhygiëne in de loop der tijden. De uitgebreide literatuurlijst is per hoofdstuk gerangschikt.

A.C. Lamers, Vught

S. KAWABE. Kawabe's complete dentures. 201 pag. Ishiyaku EuroAmerica, Inc., Publ., St Louis, Tokyo 1992. Prijs \$ 68.60. ISBN 1 56386 011 2.

Dit boek beschrijft alle technisch-klinische stappen in de vervaardiging van een volledige gebitsprothese, geïllustreerd met zwart-wit foto's en tekeningen. Als zodanig is het uitgebreid, duidelijk en overzichtelijk, maar de aanbevolen technieken staan veelal ver af van wat in ons land wordt aanbevolen en toegepast. Afgaande op de titel zou men ook meer mogen verwachten dan hoofdzakelijk een beschrijving van technieken.

Na een korte inleiding komt aanstonds de procedure van de eerste afdrucken aan bod. Het belang van anamnese en onderzoek wordt kennelijk niet onderkend. Het grootste bezwaar is echter dat er nauwelijks wordt gerept over de moderne methoden van preventie of uitstel van tandeloosheid en alveolaire kaakbotreductie (overkappingsprothese). Dit tekent zich al af op de eerste bladzijde waar als belangrijkste doelstelling van de tandheelkunde wordt genoemd: de substitutie van in de natuurlijke situatie opgetreden defecten. Dit staat in contrast met de huidige westerse opvattingen die aan de preventie een eerste plaats

toekennen. Een ander punt van kritiek is het ontbreken van informatie over de gedragswetenschappelijke aspecten van het dragen van een prothese. Dit blijkt onder meer uit de patiënten-casussen in het laatste hoofdstuk. Deze wekken ten onrechte de indruk dat voor elk, door de patiënt geuit, probleem een technische oplossing bestaat.

Ook op de summier beschreven levensloop van het menselijk gebit, die uiteindelijk in tandeloosheid kan eindigen, is vrij veel kritiek te leveren. Eén van de theorieën luidt, bij voorbeeld, dat unilateraal verlies van de eerste molaar op jonge leeftijd, predisponerend is voor het ontstaan van vergaand tandverlies. Om dit te voorkomen wordt gepleit voor het zo snel mogelijk plaatsen van een uitneembare partiële prothese ter vervanging van die molaar.

Ongetwijfeld zal dit boek een goede beschrijving geven van de door de auteur voorgestane en in Japan gangbare technieken. Het is alleen interessant voor wie dáárin is geïnteresseerd. Deze technieken en zeker de daarbij behorende theorieën zijn slechts in beperkte mate van deze tijd en ongeschikt voor de westerse wereld. Daarom wordt het aanschaffen van dit boek ontraden.

C. de Baat, Ridderkerk

T. SCHNELLER, R. BAUER, W. MICHEELIS. Psychologische Aspekte bei der Zahnprothetischen Versorgung. 2e druk, 131 pag. Deutscher Ärzte-Verlag, Köln 1992. Prijs DM 38,-. ISBN 3 7691 7829 7.

In dit boek wordt ingegaan op de diverse aspecten die een rol spelen bij de behandeling van patiënten voor een nieuwe volledige prothese.

De auteurs leggen er de nadruk op dat het welslagen van een prothetische behandeling niet alleen afhankelijk is van technische vakkundigheid of van de anatomische en biologische condities in de mond, maar ook van psychologische factoren, zoals de instelling van de patiënt ten opzichte van het verlies van zijn gebitselementen, de bereidheid om mee te werken aan de oplossing van de problemen en de karakterstructuur van de patiënt. Een niet of onvoldoende verwerking van het verlies van de gebitselementen, een sceptische en pessimistische instelling, algemene ontevredenheid met zichzelf, sociale isolatie en emotionele labiliteit kunnen, in de ogen van de auteurs, belangrijk storende factoren zijn bij de gewenning aan en de acceptatie van een nieuwe gebitsprothese.

In het boek wordt ervoor gepleit bovengenoemde aspecten voortdurend in het oog te houden bij de behandeling en ze bespreekbaar te maken, waar dit maar enig-

zins mogelijk is. Daardoor zou het vertrouwen in de behandeling toenemen en dus de kans op succes worden vergroot. In een tijd waarin voortdurend voor de oplossing van protheseproblemen naar implantaten wordt gegrepen, vraagt dit boek terecht opnieuw aandacht voor de psychologische aspecten.

M.A.J. van Waas, Bunnik

F. COLLYS. The effect of calcifying solutions on the rehardening of enamel lesions. 162 pag. Brussel: Vrije Universiteit, 1993. Academisch proefschrift.

Alhoewel in de jaren twintig al met succes pogingen werden ondernomen om witte-plekariës te remineraliseren met behulp van remineralisatiepasta's, wordt deze therapie heden ten dage weinig toegepast. Daarom is onderzoek naar praktische mogelijkheden van remineralisatie belangrijk. Collega Collys bestudeerde verschillende aspecten van remineralisatie. Hij onderzocht of de aanwezigheid van spoorelementen (2 ppm) in remineraliserende oplossingen, het herstel van heel licht aangetast glazuur beïnvloedde. Na de remineralisatie werd niet alleen gekeken in welke mate dit was opgetreden, maar ook werd bestudeerd hoe gevoelig het gereminerende glazuur was voor volgende zuurstoten. Fluoride diende als gouden standaard. Sommige spoorelementen, AL, La, Mg en Sn, bevorderden remineralisatie, maar geen van de spoorelementen gaf bescherming tegen volgende zuurstoten. Combinaties van spoorelementen met fluoride waren niet effectiever dan fluoride alleen. In het vervolgonderzoek schonk collega Collys dan ook geen aandacht meer aan andere spoorelementen dan fluoride. In deze fase werd gevonden dat de remineralisatie onafhankelijk was van het soort laesie. Het betrof een vergelijking tussen geëst glazuur (30 sec. in 37% fosforzuur) en glazuur met een initiële laesie (3 uur ontkalking in 0,1 M azijnzuur pH 5,5). Dit onderzoek werd zowel *in vitro* als *in vivo* uitgevoerd. In het laatste onderzoek van dit proefschrift bleek dat lokale applicatie van een calcificerende gel met 1 ppm fluoride geen extra remineralisatie veroorzaakte van gedemineriseerd glazuur indien reeds fluoridetandpasta (2500 F) werd gebruikt. Dit verleidde de auteur tot de conclusie dat directe mineraalafzettingen in glazuurdefecten niet kunnen worden verkregen door lokale applicaties met calcificerende middelen. Naar mijn mening is deze conclusie voorbarig en zijn er toch wel gels of spoel-vloeistoffen te bedenken die extra remineralisatie teweeg brengen. Ik hoop dat collega Collys zich hier nog eens in zal verdiepen.

C. van Loveren, Utrecht

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

- 1.O.R.V. G. EMBERY, G. ROLLA. Clinical and biological aspects of dentifrices. 366 pag. Oxford University Press, Oxford 1992. Prijs £ 35.00. ISBN 0 19 262211 0.
- 2.K.L. STEWART, K.D. RUDD, W.A. KUEBKER. Clinical removable partial prosthodontics. Second edition. 695 pag. Ishiyaku EuroAmerica, Inc., Publ., St. Louis, Tokyo 1992. Prijs \$ 69.95. ISBN 0 912791 98 5.
- 3.A. SHIBA. The conical double-crown telescopic removable periodontic prosthesis. Dental technique series 2. 56 pag. Ishiyaku EuroAmerica, Inc. Publ., St. Louis, Tokyo 1993. Prijs \$ 20.-. ISBN 1 56386 002 3.
- 4.O.R.V. W.H. MÖRMANN. International symposium on computer restorations. State of the art of the Cerec-method. 632 pag. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo und Tokio 1991. Prijs DM 98,-. ISBN 0 86715 163 3.
- 5.O.R.V. J.B. WILTERDINK. Medische virologie. Vijfde, herziene druk, 515 pag. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1992. Prijs f 94,50. ISBN 90 313 1168 5.
- 6.J. LINDHE. Parodontologie. Tweede, geheel herziene druk, 602 pag. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1993. Prijs f 287,50. ISBN 90 6065 042 5.
- 7.N.P. LANG, B.E. SIEGRIST GULDENER. Kronen- und Brückenprothetik. Synoptische Behandlungsplanung. Farbatlanten der Zahnmedizin, band 4. 358 pag. Georg Thieme Verlag Stuttgart, New York 1993. Prijs DM 352,-. ISBN 3 13 710801 2.
- 8.G. WATZEK. Enossale Implantate in der oralen Chirurgie. 312 pag. Quintessenz Verlags GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo und Tokio 1993. Prijs DM 320,-. ISBN 3 87652 946 8.
- 9.Y. IDE, K. NAKAZAWA. Anatomical atlas of the temporomandibular joint. 116 pag., 95 afb. Quintessenz Verlags GmbH, Berlin, London, Chicago, London, São Paulo und Tokio 1991. Prijs DM 289,-. ISBN 4 87417 362 4.
- 10.I. NAERT, D VAN STEENBERGHE, Ph. WORTHINGTON. Osseointegration in oral rehabilitation. 192 pag., 222 afb. Quintessenz Verlags GmbH, Berlin, Berlin, Chicago, London, São Paulo und Tokio 1993. Prijs \$ 38.-. ISBN 1 85097 030 0.